

78

WIGYB

12

❀ СААТ
❀❀ ПИС АДАМ
❀❀❀ ФОТОАПАРАТ

Рәссам Рәвшан Мәммәдөв.

СӨӨР идарәҗә чатмышдым ки, орта мәктәп јолдашым Әхбәр телефонла хәбәр верди ки, достумуз Ариф кеча гафләтән кечиниб, Гулагларыма инанмадым. Чүнки дүнәр ахшам Арифла бир јердә олмуш, хејли дардлашмишдик. Әхбәрин һәрдән чох шит зарафатлары олур. Лакин бу һеч зарафата охшамырды.

Әхбәрин телефонда һөнкүртүсүнү ешитдим, бәденима сојуг тәр кәлди. Дәрһал Арифилә кәлдим, күчә гапысына гојумуш гара өртүклү табуту көрүнчә ајаг сахладым... Бәли, һәр шеј ајдын иди... Бир кечәнин ичиндә нәләр баш верә биләрмиш...

Һәјәтдә кими чадыр гурур, кими стол, стил дашыјрды...

Биз—Әхбәр, Ариф вә мән биринчи синифдән ахыра гәдәр бир јердә охумушдуг. Сонра һәрәмиз бир сәниет сәсәк дә јолдашығымыз давам етмиш, һәмишә бир-биримизни иш-күчү илә марағланмыш, аила гурандан сонра да бу јакимлыг аналаримиздә кечмишди. Әслиндә бу достлуг Арифин сәмиимјәти вә мейрибанлығы һесабына күндән-күнә мөһкамланчиди. Ариф иккимиздән дә истеглини иди. һәмишә о бизи арајыб ахтарар, истәр јамаң, истәрсә дә јакшы күнләримиздә бизим гапымызы биринчи о дөјәрдди...

Кечән ил атам өләндә Ариф јас сәһиби кими голларыны чырмәјиб, әлими ағдан гараја вурмаға гојмады, мәрәсимин авәлиндән ахырына кими ишә кетмәди, бу ағыр күнләримдә мәнә һавәдәр олду.

Ушағларымын тәһсил вә тәрбијәсиндә дә Арифин бөјүк зәһмати вәр. Ушағларымын мәнимлә ачыг дејилди. Она көрә дә чох заман үрәк сөзләрини Арифә дејәр, илк јәрдымы ондан умардылар. Евдә хәстә олдуму — бундан биринчи хәбәр тутан да, кәмәк али узадан да Ариф оларды. Белә шејләрдә биз һәмишә Арифә борчлу гапардыг.

Бах, белә бир дост итирмишдик. Мән һәјәтә кирәндә Әхбәр чадырым гапысыны дүзәлдирди. Мәни көрән кими әлиндәки кандирди кәнара атыб бојнума сарылды. Көз јашы јанәғимы испатды.

— Архәсәз галдыг,—дејиб һөнкүрдү...

Бир аздан сонра вәзифә бөлүкүсү башланды. Мән дәфин үчүн ләзим олан сәнәдләри дүзәлтмәк үчүн дәфин бүросуна јолландым...

...Гәбр үстүндә бир човгун вәр иди ки, кәл көрсән. Төз-думандан көз аймаг мүмкүн дејилди. Сојуг күләк адамын иликләринә ишләјирди.

Дәфин мәрәсимини Арифин директору ачды.

О, Арифин бизә мәлүм олан бүтүн көзәл чаһатларини — хејрихәллығыни, әли-ачылығыни, әличәнаблығыни, раһмәтдиллијини, үзүјоғаллығыни, тәвәзкәрлығыни бир-бир сәјиб сонра бу нәләрини һәр бирини субута јетирән һадисә данышырды...

Күләјин кәсәриндән, јоргунлуғдан ајаг үстә дура билмир, мәрәсимин гуртәрәсисы көзләјирдим. Нәһәјәт, директор нитгини сонә јетириб созу башгәсина верди. Бу да башлады директорун дејикләрини тәкрар етмәјә... Арәдә һөнкүрдү. Көз јашларыны сийиб тәздән хәтирәләрә кечди...

Марһун һағгында дејилән сөзләрдә бир дәнә олса шиширтмә, ја бәзәк-дүзәк јох иди. һәмисы үрәкдән кәлән һәтиги сөзләр иди. Лакин бу мәгамдә бу сөзләр мәнә артыг вә шит көрүнүрдү. Ајағларымын бирини көтүрүр, бирини гојур, асабиләшмәјә башлајыр, данышмағ үчүн јеничә сөз алаң адамын нә замән гуртәрәчагыны көзләјирдим.

● ҮЧ НЕКАЈӨ

Бир да аялдым ки, оғлум жанымдадыр, дигатла узума бахыр.

— Ранжун аман агарыб.

— Орғунам.
Жалыз инди јадыма дүшдү ки, һәм да ачам.

— Балке кедеб машында отурасан.—
Оғлум голундан тутуб мани машина сары апарды.—
Горхурам сојулғасан.

— Саат нечадир?

Оғлум әлини деш чибана апарыб саатыны чыгарды.

— Алты!

Саат мани илдырым кими вурду. Ајар сахладым.

— Не олду?

Оғлум машынын гапысыны ачмышды. Ман гапыны өртүб оғлума тәрәф деңдүм.

— Саатын архасыны оху!

О, дәрһал мани баша дүшдү. Бу сааты 3 ил әввал, орта мәктәби битирмәси мунасибәтилә оғлума Ариф кәтирмишиди. Архасына да јаздырмышды: «Әхисси Арифдан».

Инди мани онун дәфи мәрәсиминдә човғундан килејәндир, ачылгдан сунсталыр, мәрәсимин узанмасыннан нәрәһат олур, сојугдан горғунмаг үчүн машына тәләсир, онун һәдәјја вердији саата бахыб һирәсләндирди ки, вахт неча ләнк кеир...

ҮРӘЈИМ бәрк санчды. Мәни хәстә-хәнаја кәтирдиләр. Өз палтарларымы сојундубу хәстәхана палтары кејидиләрдиолур. Олдум хәстә. Гәрибә бу сәрсидир ки, бу күндән јалиыз өзүм јох, адым да, фамијәлән да, унваным да дәјишб олду хәстәм!

— Хәстә, нәфәс ал, нәфәс вер.

— Хәстә, јемәк вахтыдыр.

— Хәстә, өзүң нечә һисс едирсән!

Бурда һеч кәс башғасыннан пешәси, вәзифәси, киш, күчү илә марәғләшми, һәмши бир-биринин хәстәлијини хәбәр алып, дәрманларын тәсирини соршур.

Биринчи күн бәрк дарыхырдым. Елә бил јердән, кејдән әлим үзүлмүшдү. Елә

бил доғма евимдән, исти очағымдан узар, чох узар, гәриб бир өлкәјә дүшмүшдүм.

Шәфәт бачысы кәлди, термометр вериб кетди. Өлчүдүм. 36 дәрәжә. Ахы, чансыз чивә мәним ичмидәки тәнһалығын јанғысыны нечә кәстәрә биләрдиди...

Дәзә билмәјиб дәһлизә чықдым. Хәстәләр бир јерә јығышмышды. Сөһбәт һавадан башлады, хәстәликлардан шикәјәт-дә гуртартди. Дағылдиләр, бир нәфәр галды. О, мәнә бахди, мән она. Мән ону танымырдым, о да мән. Нәһәјәт, сүкүту о позду:

— Бачы оғлу, дејәсән бу күн кәлимсәни!...

— Балк,—дедим.

— һаранды!

Ајры вахт, ајры јердә бу суал адамә гәрибә кәләрди. Инди ајдын иди.

— Урајмиди,—дедим,—бәс сәники!

— Ган тәзјиги!—дедиб бәјагдан әлиндә ојнатдығы зәрләри гаршысындакы нәрәд-тахтаным үстүнә атды.—Ојнајағмы!

— Ојнајағ,—дедим.

Биринчи әл үзүдүм. Бәрк тутулдум. Дејәсән киши партияһим һисс еләди... Икинчи ојунда ачығ-ајдын мәнә күзәшт еләмәјә башлады. Гәсдән сәһә ојнајырды. Бу, мәним партияһим бир аз да артыр-дир. Ачығ үзә вурмуғ, күнүлүсүз ојнајырдым, буна бахмәјарәг, киши үзүдүз. Дур-руб кетди...

Бир һәфтә нечди. Јаваш-јаваш хәстәләри таныјыр, онларә кишишјрдим... һарәси бир пешәнини сәһиб иди.

Һәр кәс өз сөһбәти, өз әмәли илә танынар. Бунар да белә. Бир әһвалат мәнә бу адамлардан бир нечәсини даһа јакшы танытды.

Бир күн јемәкхәнада чај ичирди. Вахты илә прокурор олан, инди тәгаудә чымыш бир гочә чајын рәнкими бәзгив, әввал додагалты доңгуланды, сонра бәркдән дејимәјә башлады:

— Бу не чајдыр! Кәрәк елә һәмши мән дилләнем! Балам, нијә данышырсыныз, нијә демирсиниз ки, бу һөкүмәти өз тәләјини. Белә да чај олар! Елә бил һүр-күтүмсән, рәнки габаҗ.

Онун сөзүнә јалиыз инфарктдан јәтән чаван бир өзүмә гүвәвәт верди:

— Балам, дүз дејир дө. Биз әгъымызә су алыб отурумшуг, чөримизә елә һеј о киши данышыр.

Сәсиә сәс верилдијини кәрән сабиг прокурор даһа да гәзәбләнди. Јемәк пәјлајан гызын голундан тутуб:

— Бала, о прејскуранты бура кәтр,—деди.

Ғәфләти һүчүндән горхуја дүшән гыз дилм-додағы әсә-әсә билдирди ки, прејскурант мүдирдә олур. Мүдир дө чыкыб кәдиб.

Прокурор сәвтиә бахды:

— Саат һәлә 4 дејил. Инди да ишдән кәдәрләр! Сән ел, чәмәвәт ишләмир ки, ким-кимдәр! Вәләһ, чәмәвәтн күзүндә горху јојдур. Ахх...

Онун нәјә ишәрә еләдији мәнә әјдын иди. Фикришјрдим: «Алһал билыр бу не евләр јыкыб. Инди да бурунда һәләнк иј галыба».

Бу замән нәвәтчи һәким она јанашды. Чох нәзәкәтлә:

— Прејскуранты нејләјирдиниз!—дејә хәбәр алды.

— Алдадырсыныз бизи. Бизин ганмаз јеринә сојумсуңуз. Чајын јанчидә 3 печенә верилмәләјдир. Һәр күн бирини кәфә салырсыныз. Бир печенәнин маһијәти бир шәј дејил, ачығ мән дүзүлк истајир-гәч.

Гочәнин һирси сојумурду. О, һәким ишәбәзә, мүдирә хидмәтчиләрә гатыб һәмши тәһгир едирди.

— Јејирләр, дағмырлар.

Сәһәри гочә тәгаудүчүн һәгсиз олду-ғу ашыкә чықты. Ачығ о, һеч кәсдән үзр истајәјиб, бу дәфә дө башга шәјләри бәһәнә кәтирди:

— Хәрәкләр дәдәсиз олур. Бизә јакшы хидмәт еләмирләр вәссәлам...

Бу һәрәј-һәширдә ашхананын гаршысындакы пәләтәдән гышырмығ голду. Мә'лу олду ки, мән кәлән күн нәрдтахта ојнадым киши ғәфләтән кечинмишидир. Һәким киши бир саат әввал бизимлә бир јердә иһар еләмишиди. Бир саат әввал данышан-күлән, мәндән һалымы хәбәр алаи киши инди чансыз даш парчасына деңимүшдү. Хәстәләр пәләтанын габағына

топланди. Һалы мәрһумун не гәдәр јакшы, мулајим адым елдуғуну дејир, бу ғәфләти еләмә тәәссүфләмири:

— Гәрибәдир, сәһәр мәнә деди ки, дөвә-дәрманә чох фикир вермә, јемәјинә бах.

— Вәләһ, дүңәја е'тибар јојдур.

— А киши, өлүмләр не гәдәр үчүз олуб.

— Өлүм ки, вәр, гашла көз арасындадыр.

Матәм јерләриндә биз һәмши белә сөһбәтләри ешидирди. Бүтүн бу сөһбәтләрә һәмши әјки фәлсәфи јекуну вурду: «Өлүмләр ки, бу гәдәр асылашыб, кәрәк адамлар бир-биринә пислик елә-миш».

Бурда бу фәлсәфи јекуну сабиг прокурор вурду.

— Балк, ачығ адамлар јенә дө пислик-дәпәл ел көтүрмүр,—дејә башғасы онун сөзүнә тамәллады.

Үчүнүк бу фикри даһа да дәринләшдирди:

— Пис адамлар пислик төләбәт билмәз. Чүнк, пислик онларын сөһбәтиндәдир. Санчмағ әгрәбин пешәсидир, әдәтидир.

Дәрдүңдү, бешинч, алтынчы адам да бир-бир пис адамларын өлиндән дөдә кәчир, әлһазәр едирди.

Дүшүнүрдүм: «Кәрәсән бу пис адам кимдир! Бу адамларын сөһбәтиндән белә мә'лу олур ки, пис адам һардас, бу дәһлиздән узағда, мәчүл бир јердә юзләниб, һардәбир баш галдырыр, бу јакшы, хәјирхәл адамларын санчыр, чәмијјәти, инсанлығы ләкәләјир.

Нәһәјәт башғасыны күнәһләңдирди. Кәрәсән нәјә кәрә һеч кәс өз күзүндәки тири кәрә билмир!

ИШИН ләп гызын вахтында телефон сәсләнди. Дәстәји галдырән кими гәјнаманым нәрилдәјән сәсини ешитдим. О, мәни һәдәләјир, бу сәт тә'чили ева кәлмәјини тәләб едирди. Ајдыңдыр, деһәли јенә әнәләл әрвәдим далашышы, хәбәр гәјнаманә чатмышды:

— Бу саат көл харабана, көр анан не ма'роке чыгарыр.

— Көлө билмээр, ишим чохдур.

— Бура бах, мөним гызым сизим үчүн некар-задыр?

— Јахшы, бөсдир!

Дастәји өсдим... Не гөдөр чалышдым-са өзүмү эле алыш ишлөжө билмөдүм. Кендим директору отагына, ичазе истөдүм. Сөбөбини сорушмады. Дејесон һалымдан баша душмушду. «Јет» деди.

Көлиб көрдүм, гәјанам арвадымдын голундан тутуб апары. Мәни көрөн кими үстүмө бомба кими ачылды:

— Сен ки, арвады арвад кими сахлаја билдөжөкдин алмајајдым... Мән сана һөлө онда дедим. Гапыма дәзил душанд, дедим, бала, мән сонин ананы таныңырам. О, көлин сахлајан дейил... Көрдүңү?

— Ахы не олбу?

— Не олаңар? Дејир, чых мөним өвимден.

— Мөним анам елә сөз демәз.

— Демәз! Онда гој өзү десин, сән дә ешит.

Анам сусурду.

Көлин бир сөз демир, һөнкүр-һөнкүр агајырдым...

Бирдан көзүм оғлума саташды. Јазыг ушаг бир бүчүгә гысылып сусур, көзүңү үзүмә эиләјиб мөндөн көмөк истәјирди.

Гәјанам масәлони чох чидди гојмушду:

— Ја арвадын, ја анан!

Икисинден бирини тутмајыдым.

Инди мән неләјим! Бир папирсө јән-дирдым. Ушаг дәрһал кедиб јән отагдин кулҕабыны көтирдим. Јанында отурду. Башыны сыйгалладым. Бирдан јөдүмә дүшду ки, сөбәһ ушағын ад күңүдүр. Бу, елә бил мөним үчүн көјдөн дүшду. Үзүмү гәјанамә тутуб:

— Сөбәһ ушағын ад күңүдүр. Иш јеримден бир-ици адема дә демишәм. Гој са-бәһи јола өөрәк, сонра данышарыг.

Дејесон күллә һөдәфә дөјмишди. Арвадын көпү јатды. Анчаг чыханда үзүмә бахмадан:

— Сөзүмү сөздүр. Ја анан, ја арвадын, — дејиб кетди.

Арвадымла мән бир-биримизи севиридик. Үстөлик арада ушаг дә өөр. Гәјанам

мән да хасијәтиңә бөлөдөм. Кулли-аләм жыгыла, дедиңдән дөһмәз... Бас инди бу иши неча һәлл еләмәли, неча јолуна гој-малыјат!

О ки галды анамла арвадым, икисинди дә күнәһкар олдуру ајдындыр, анам түндүмөз, арвадым дөјмөдүшәр. Биринин сөзү о бирини хиртәјиндән өтүрү вә өтмәјөчөк дө... Бас инди на олсу!

Арвадымдан неча билмәрәм, ушағымн анасыдыр, һәм дә севири. Бас анамдән неча? Мөним анам аңлар анасыдыр. 23 јашыңдан дул галыб, сачыңың бирини ағ һөрүб, бирини гара, кирпийәли од көтүрүб мөни бөјүдүб, охулуб, өвләндириб. Бу күндөн өтүр?

Ертәси күн ишдән тез кәлдим. Ахы, бу күн оғлумун ад күңү иди. Ичәри кирән кими оғлум әлиндә бир фотоапарат атылды:

— Нәнәм алыб.

Елә бил урајимә ох багды... Әјләшдим. Бу апарат өтән күнләримин ачы бир сәһифәсини өрөгләди. Гоңшу отагда тәк отуруб дәрин фикрә кедән анамә бахдым... Арвадым дә, оғлум дә һәрәтләнмишдиләр. Нијә сарсылдығымы јалныз анам билирди...

Мән дүнјаја кәлмәмишдән атам өлмүшду. Онун үзүңү көрмәмишдим. Анчаг көзүмү дүнјаја ачанда чәрпәјимин башында атамнн шәклини көрүшәм.

Ушагыңдан шәкил чөкмөк дәлиси идим. Саатларла көзләрими адема дикөр, онун шәклини чөкмөк истәрдим, ләкин бәчәрмәздим. Мән бөјүдүкчә бу арзу дә бөјүдү. Көрдүјүм һәр шејин — дағын, дәрәнин, күлүн, чичајын, јеничә таныш олдуғум адамларын, охудуғум мәктәбин, мүәллипләримин шәклини чөкмөк, онлар јаддәшыма һөкк еләмәк истәјирдим. Бир достумун фотоапараты варды. Ад күңү мүнәсибәтилә әмиси бағышламышды. О, шәһмәт дәлиси иди, фотоапараты һеч әлине көтүрмәзди. Онун апараты һөмишә мөндә оләрди. һара кедирдимсә, тәзә не көрүрдүмсә шәклини алар, сонра онларә бахар, көрдүјүм јерләрә вә адамлары хатырлардым.

Бир күн достумла далашдыг. Онун апаратыны гәјтармалы олдум. Анчаг о күндән фотоапарат һәсрәтли күнләрим башланды. Анам поликлиникада тибб бәчысы ишләјирди. Чәтинликлә доланырдыг. Нискилими анамә дөјә билмирдим. О, буну билир, анам үзә вурмуруду. Анамнн вердији һәһар пулуну хәрчләмәз, мәктәбә ач кедиб, ач кәләр, гәһик-гурушуму јығардым.

Күнләр, әјлар өтүр, пул кассасына арзумун, үмидимин мејвә өрөчәји ағач кими бахырдым. Бу гәһикларин не заман арзуму күлдүрөчәјини үрөјимдә сабәләјәрдым... Бир күн дөзмөјиб кассаны ачдым. Нә көрсәм јахшыдыр? Чәми 12 манат. Истајидим апараты алмаг үчүн һөлө нечә ил көзләмәли идим.

Гоһумлар, танышлар анамы тез-тез данлагыларынн јахшы билирдим. Онлар истәјирди ки, анам өрә кетсин, азалардан гуртарсын. Анам бу данлаглары сукутла гаршылар, өвөлки һәјәтимыз давам едәрди.

Ләкин бир дөфә халамла бизә бир өми кәлди. Нә исә, онун бу кәлиши вә тәһәрәврү мөни ачмады. Үч күндән сонра бу өми јенә пејдә олду. Амма бу дөфә јәһәндә халам јох иди. Анамә елә бахырды ки... Кишидан лап зәһләм кетди. Анам буну һисс еләди. Сусуд, галхыб тоңага чөј көтирдим. Стөканы гојанда көрдүм аллары өсир. Чөлә чыхдым, амма өзүмү сахлаја билмәјиб тез гәјытдым.

Үчүңгү дөфә о әми бизә јенә халамла кәлди. Өзү дә мөним ад күңүмдә. Мөнә фотоапарат кәтирмишди. Апараты көзүмүн учујла дә бахмадым, столун үстүндә галды. Күнләрлә, һөфтәләрлә... Анамнн көзү мөним үзүмдә галмышды. Бир дөфә дөзмөјиб:

— О сониндир, нијә көтүрүрсән? — дөјә апараты гутусундән чыхармаға башлады.

— Лазым дејил, — дедим. — Өзжәсинин апаратына галмамышам.

О әми даһа бизә кәлмәди. Бир күн апараты дә гејб олду...

Һөним апарат инди оғлумун әлиндә иди...

СОН ЈАРПАТЛАР.
Фото-студ
Бусеји Меһдиҗевиярды.

